

BOGANMELDELSER

Axel Nielsen: DANISCHE WIRTSCHAFTSGESCHICHTE (af Erik Arup, Alb. Olsen, O. H. Larsen og Axel Nielsen). Jena 1933. 600 S.

Stof til Belysning af Danmarks økonomiske Historie har hidtil kun foreligget bearbejdet i Specialafhandlinger og Tidsskriftartikler eller spredt rundt om i Skildringer af Danmarks Historie i al Almindelighed. Med dette anselige Værk foreligger for første Gang en samlet Fremstilling af den økonomiske Historie. Arbejdet udgives som Led i en Serie: Handbuch der Wirtschaftsgeschichte af Prof. Dr. Georg Brodnitz, og der er Grund til at være saavel Udgiveren som Forfatterne taknemmelig for dette Værk, der utvivlsomt afhjælper et Savn.

Arbejdet har været saaledes delt mellem fire Forfattere, at Professor Erik Arup har behandlet Middelalderen, Dr. Albert Olsen Byerhvervenes og Finansernes Historie indtil 1840, Professor Axel Nielsen Byerhvervene efter 1840, mens Professor O. H. Larsen har skrevet om Landbruget.

Som det let bliver Tilfældet med Værker, der skrives af flere Forfattere, synes den Udførlighed, hvormed de enkelte Tidsafsnit eller Emner er behandlet, noget tilfældig, mere afhængig af de enkelte Forfatteres Interesse og Viden end af et ledende Synspunkt med Hensyn til de enkelte Spørgsmaals Betydning. Særlig beklageligt er det, at Professor Axel Nielsen af Pladshensyn er blevet afskaaret fra at fortsætte med en tilsvarende Udførlighed den fortrinlige Skildring, han har givet af Perioden 1840—1870. Tiden efter 70, som mange rimeligvis vil anse som den betydningsfuldeste, er paa denne Maade, som Forfatteren selv indrømmer, blevet stedmoderlig behandlet.

Nogen kritisk Vurdering af et Arbejde som dette er nærværende Anmelder ikke kvalificeret til at foretage. Jeg kan kun sige, at jeg har fundet Bogen højst interessant Læsning. Med særlig Tilfredsstillelse læser man Arups Afsnit. Forf. har her koncentreret sig udelukkende om den Opgave at give et Billede af, hvorledes Mennesker her i dette Land har levet og økonomiseret i den temmelig fjerntliggende Periode, som vi kalder Middelalderen. Det er forbavsende, som det er lykkedes Forf. at levendegøre det sparsomme Kildemateriale og forme det til et Helhedsbillede. Som klassisk Eksempel kan nævnes Behandlingen af Malmø-Købmanden Ditlev Enbecks Regnskabsbog.

Et Par kritiske Bemærkninger paa Omraader, hvor Ukendskab til Kildestoffet ikke lægger Hindringer i Vejen, vil jeg dog tillade mig.

Naar f. Eks. Arup (S. 44 og 45) mener at turde hævde, at den for Danmark som Stat saa kritiske Tid i Midten af det 14. Aarhundrede har været en i økonomisk Henseende lykkelig Periode for det danske Folk, vil jeg betvivle Rigtigheden af de Slutninger, hvorpaa denne Opfattelse bygger.

BOGANMELDELSER

Axel Nielsen: DANISCHE WIRTSCHAFTSGESCHICHTE (af Erik Arup, Alb. Olsen, O. H. Larsen og Axel Nielsen). Jena 1933. 600 S.

Stof til Belysning af Danmarks økonomiske Historie har hidtil kun foreligget bearbejdet i Specialafhandlinger og Tidsskriftartikler eller spredt rundt om i Skildringer af Danmarks Historie i al Almindelighed. Med dette anselige Værk foreligger for første Gang en samlet Fremstilling af den økonomiske Historie. Arbejdet udgives som Led i en Serie: Handbuch der Wirtschaftsgeschichte af Prof. Dr. Georg Brodnitz, og der er Grund til at være saavel Udgiveren som Forfatterne taknemmelig for dette Værk, der utvivlsomt afhjælper et Savn.

Arbejdet har været saaledes delt mellem fire Forfattere, at Professor Erik Arup har behandlet Middelalderen, Dr. Albert Olsen Byerhvervenes og Finansernes Historie indtil 1840, Professor Axel Nielsen Byerhvervene efter 1840, mens Professor O. H. Larsen har skrevet om Landbruget.

Som det let bliver Tilfældet med Værker, der skrives af flere Forfattere, synes den Udførlighed, hvormed de enkelte Tidsafsnit eller Emner er behandlet, noget tilfældig, mere afhængig af de enkelte Forfatteres Interesse og Viden end af et ledende Synspunkt med Hensyn til de enkelte Spørgsmaals Betydning. Særlig beklageligt er det, at Professor Axel Nielsen af Pladshensyn er blevet afskaaret fra at fortsætte med en tilsvarende Udførlighed den fortrinlige Skildring, han har givet af Perioden 1840—1870. Tiden efter 70, som mange rimeligvis vil anse som den betydningsfuldeste, er paa denne Maade, som Forfatteren selv indrømmer, blevet stedmoderlig behandlet.

Nogen kritisk Vurdering af et Arbejde som dette er nærværende Anmelder ikke kvalificeret til at foretage. Jeg kan kun sige, at jeg har fundet Bogen højst interessant Læsning. Med særlig Tilfredsstillelse læser man Arups Afsnit. Forf. har her koncentreret sig udelukkende om den Opgave at give et Billede af, hvorledes Mennesker her i dette Land har levet og økonomiseret i den temmelig fjerntliggende Periode, som vi kalder Middelalderen. Det er forbavsende, som det er lykkedes Forf. at levendegøre det sparsomme Kildemateriale og forme det til et Helhedsbillede. Som klassisk Eksempel kan nævnes Behandlingen af Malmø-Købmanden Ditlev Enbecks Regnskabsbog.

Et Par kritiske Bemærkninger paa Omraader, hvor Ukendskab til Kildestoffet ikke lægger Hindringer i Vejen, vil jeg dog tillade mig.

Naar f. Eks. Arup (S. 44 og 45) mener at turde hævde, at den for Danmark som Stat saa kritiske Tid i Midten af det 14. Aarhundrede har været en i økonomisk Henseende lykkelig Periode for det danske Folk, vil jeg betvivle Rigtigheden af de Slutninger, hvorpaa denne Opfattelse bygger.

Forf.s Begrundelse er, at Pengeomsætningen i Landet, endog til Skatters og Landgildes Betaling praktisk talt udelukkende foregik i udenlandsk Mønt, og at Tilstedeværelsen af denne Mønt maa betyde, at Udenrigshandelen har givet et Overskud. Hertil er at sige, at Tilstedeværelsen af et saadant Overskud ikke med Nødvendighed betyder Velstand i Landet. Det kan hidrøre fra, at Staten eller en mindre Gruppe af Borgere gennem Skatter og Afgifter eller paa anden Maade trykker den brede Befolknings Lefefod ned saaledes, at et Udførselsoverskud paa denne Maade fremkommer, og det kan ogsaa hidrøre fra andre Forhold. I moderne Tid f. Eks. er det jo et kendt Fænomen, at Danmark netop i daarlige og fattige Tider har en gunstig Betalingsbalance over for Udlandet.

Men ganske bortset herfra, saa maa man vel antage, at med den ringe Betydning, Pengeøkonomien havde paa det daværende Tidspunkt, har det Beløb i Mønt, som har cirkuleret, været særdeles beskedent, og kan desuden let være kommet ind i Landet ved Laan ude fra. Endelig maa man erindre, at Møntmetallet, hvad enten det bærer et dansk eller udenlandsk Præg, jo maa være indført fra Udlandet.

Er det desuden ikke tænkeligt, at netop de ustabile politiske Forhold kan have fremkaldt en saadan Uorden i Landets eget Pengevæsen, at man ikke har kunnet bruge dette og derfor har maattet ty til udenlandske Penge som Betalingsmiddel?

Jeg benægter ikke Muligheden af, at de økonomiske Forhold har været gunstige i den nævnte Periode, men de Argumenter, som fremføres for denne Opfattelse, forekommer mig ikke overbevisende.

Gaar vi dernæst til Dr. Albert Olsens Afsnit, saa forekommer det mig, at denne Forfatter i en Fremstilling, der skal koncentrere sig om det økonomiske Liv, har lagt for megen Vægt dels paa Magtkampen mellem forskellige Statsdannelser (Afsnittet om Kampen om Herredømmet over Østersøen), dels paa Statens økonomiske Politik og Finansvæsenet.

Hvad det særlig gælder om i økonomisk Historie er jo Folkets eller dets forskellige Grupperes Levevilkaar og økonomiske Virken; at disse Ting paa- virkes dels af Udenrigspolitikken, dels af Statens Indgriben i det økonomiske Liv er givet, men ligesaa givet synes det mig, at selve Folkets økonomiske Liv og Virken maa staa i Forgrunden af Skildringen, mens de andre Forhold inddrages for at paavise deres Virkninger.

Det er muligt, at Kritiken er uberettiget, fordi der ikke findes noget Kildemateriale til en saadan Fremstilling af Folkets Levevilkaar, men i saa Fald burde den Plads, der er tildelt denne Periode, formentlig være begrænset noget til Fordel f. Eks. for Tiden efter 1870, hvor et Materiale utvivlsomt er for Haanden.

Hvad man i særlig Grad savner, hvis man skal have nogenlunde Bund i ældre Tidens økonomiske Historie, er indgaaende Prisundersøgelser. Tag f. Eks. sidste Halvdel af det 16. og Begyndelsen af 17. Aarhundrede, der paa saa mange Maader bærer Vidne om Velstand, bl. a. gennem det storslaaede Byggeri, som da fandt Sted. Var dette en rig Periode for Folket som Helhed?

Man plejer at henvise til Guldstrømmen fra Amerika, der gjorde hele Europa velhavende, men var de Velstandssymptomer fra denne Periode, som er efterladt os, andet end en Inflations sædvanlige Virkninger, der jo bestaar i, at Realværdien af alle i Penge ydede Betalinger, saasom Arbejds løn og

Rente, gaar ned? Eller var det saaledes, at Metalrigdommen gav Anledning til, at Pengeøkonomien i større Omfang trængte igennem, og at dette igen medførte en større Produktion?

Prof. O. H. Larsen mener, under Henvisning til en tysk Forfatter, at kunne fastslaa (S. 130), at Prisstigningen først og fremmest gjaldt Landbrugsprodukter, men der maa dog være Samfundsklasser i Ind- og Udland, der har haft en stærkt stigende Pengeindtægt, saaledes at de ved deres Efterspørgsel har kunnet drive Priserne paa Landbrugsprodukter op.

Et andet Punkt, hvor man kunde ønske en mere indgaaende Behandling, er angaaende Laugene. Statens Kamp med Laugene behandles særdeles udførligt i Bogen, men Baggrunden for denne Kamp maa vel have været Laugenes Virkemaade; om deres Prispolitik eller Haandværkernes hele økonomiske Stilling faar vi ikke meget at vide. Muligvis er Grunden den, at Materiale ikke er forhaanden, men Spørgsmaalet burde vel i højere Grad være draget frem.

Tiden efter 1840 til 1870 er som nævnt behandlet af Axel Nielsen, og de fleste vil vistnok finde, at han har givet en særdeles vellykket Fremstilling af denne Periode; man mærker, at Forfatteren gennem længere Tids Studium har levet sig stærkt ind i Periodens Forhold. Behandlingen af Tiden efter 1870 er derimod for kortfattet; den har sin store Værdi — ikke ved det Materiale, den bringer, men ved de Synspunkter, der anlægges.

Om disse Synspunkters Rigtighed vil der ikke altid være Enighed. F. Eks. er jeg ikke sikker paa, at den Betragtning, der anlægges i Afsnittet om Danmark som Debitorland, er holdbar. Forf.s Opfattelse synes at være den, at Kapitalimporten var en Nødvendighed, fremtvunget af den Omstændighed, at Landbruget af Prisforholdene blev tvunget til en Omlægning af Driften fra Planteavl til Husdyrbrug. For mig staar det imidlertid saaledes, at det for det første ikke var Landbrugets Omlægning, der krævede Kapitalimporten, idet Omlægningen hovedsagelig foregik ved Tillæg af Avlsdyr i selve Bedriften, altsaa ved egen Opsparing, men at det var de — bl. a. paa Grundlag af Landbrugets stigende Eksportvirksomhed — opblomstrende Byerhverv, der i særlig Grad beslaglagde fremmed Kapital. For det andet betragter jeg Kapitalimporten som et Produkt af en ganske bestemt Prissituation, der gjorde det muligt for Udlændinge at opnaa et større Udbytte af sikker Pengeanbringelse i Danmark end i deres eget Land. Vore økonomiske Forhold, Lønpolitiken og Finanspolitiken blev efterhaanden indstillet paa en vis jævn Kapitalimport, som der skulde ret kraftige Ting til at standse, men havde man ført en anden Politik, kunde man efter min Mening have financieret Udvidelsen uden en stadig Kapitalimport. En saadan strengere Politik vilde dog naturligvis have betydet, at Befolkningen havde maattet vente noget længere paa at nyde Frugterne af de skete Fremskridt, og den vilde maaske ogsaa i en Overgangstid have lagt en vis Hæmsko paa Udviklingen.

Dette er imidlertid Spørgsmaal, som vanskelig lader sig afgøre, men det er en Fortjeneste ved Bogen, at Forfatterne hver paa deres Omraade har fremdraget saadanne interessante Problemer. Det tør i det hele taget ventes, at denne Bog vil finde mange interesserede Læsere her i Landet.

Jørgen Pedersen.